

ÜLKEMİZDEKİ BADEM SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Dr. Ajlan YILMAZ
Ziraat Yüksek Mühendisi

Badem sektörü; fidan üretimi, üretici, badem sanayisi ve Ar-Ge kuruluşlarından oluşmaktadır. Gelişmiş ülkelerde bu dört sektör birbiriyle koordineli çalışarak özellikle Ar-Ge sonuçlarını önemseyip daha kaliteli fidan üretimini, doğru yerde doğru yatırımı ve elde edilen ürünün tüketici taleplerini dikkate alarak maksimum pazarlama geliri ile hem sektör katılımcılarına hem de ülke ekonomilerine katkı sağlamaktadırlar.

Ülkemiz, bademin ana vatanı olan coğrafya içerisinde yer almasına rağmen henüz yeterince üretim noktasında yer almamaktadır. Ülkemizde badem üretim alanları ve buna bağlı olarak üretim miktarı, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından geliştirilen Ulusal Destek Politikalarının da katkısı ile hızla artış göstermektedir. Gözlenen bu artışa rağmen ülkemiz üretim miktarı bakımından dünya badem üreticileri içerisinde alt sıralarda yer almaktadır. Bu durum, ülkemizin dünya badem piyasasında rekabet etme düzeyini azaltmaktadır. Rekabet gücümüzü artırmak için ülkemizdeki badem sektörünün sorunları ve çözüm önerileri bu makalede ele alınmıştır.

Sert kabuklu meyve türleri içerisinde yer alan badem sahip olduğu zengin besin içeriği sebebiyle tüketiciler açısından, fidan teminin kolay olması, erken yaşta meyveye dönüşmesi vb. sebeplerden dolayı da üreticiler açısından talep gören bir meyve türüdür.

Bademde verim ve kaliteyi etkileyen birçok faktör mevcuttur. Anaç ve çeşit seçimi bu faktörler içerisinde en önemlileridir. Bahçe tesisinde arazinin toprak yapısı, yetiştiricilik kültürü açısından anaçların tavsiye-

sine, bölgenin sahip olduğu iklim özellikleri ve pazar talepleri açısından da çeşit tavsiyesine etki etmektedir. Ülkemizde yapılan tavsiyelerle tesisi gerçekleşen bahçelerde kullanılan klonal anaçlar ve çeşitlerin büyük bir kısmı yabancı orijinli olmaktadır. Dünya badem üretimi ve pazarlamasında söz sahibi olan ülkelerin, aynı zamanda anaç ve çeşit ıslahı ve AR-GE çalışmaları açısından önde oldukları görülmektedir. Ülkemizde Yerli ve Milli anaçların/çeşitlerin yaygınlaştırılması ve bu konularda dışa bağımlılığın azaltılması için ıslah çalışmalarına hız verilmeli ve bu çalışmalara destekler arttırılmalıdır.

Badem üreticiliği bakımından ilk sıralarda yer alan ülkelerin badem yetiştiricilik planları incelendiğinde, sulanan, mekanizasyona uygun ve alan ölçeği olarak büyük parsellerde yetiştiriciliğin yapıldığı, dolayısıyla da bu ülkelerin ekonomik olarak kazançlı olduğu görülmektedir. Ülkemizde badem yetiştiriciliği çoğunlukla 100 da veya daha düşük alanlarda ve kuru şartlarda gerçekleşmektedir. Bu alanların ekonomik getirisi, artan tarımsal girdilerle kıyaslandığında çok düşük olmaktadır. Bu nedenle katma değeri yüksek olan bu türün yetiştiriciliğinin planlanmasında ve alt yapının hazırlanmasında sulanabilen büyük ölçekli arazilerin kullanılması ve bu arazilerin yetiştiriciliğe kazandırılması gerekmektedir.

Ülkemiz badem yetiştiriciliğinde kapama bahçelerinin yaygınlaştırılmasına, orman vasfını kaybetmiş arazilerde gerçekleştirilen özel ağaçlandırma projeleri ile önemli bir katkı sağlamıştır. Ancak bu alanlarda bahçe tesisinden önce toprak yapısı ve mevcut toprak hasta-

Resim 1. Yeni dikilmiş bir badem bahçesi.

lıkları ile ilgili çalışmaların yeterince yapılmadığı gözlenmektedir. Özellikle bu alanlarda yapılan çalışmaların yeterli olmaması sebebiyle ağaç gelişimi istenilen düzeyde olmamaktadır. Bu alanlarda badem tarımına geçmeden önce arazinin toprak durumuna göre anaç tavsiyesi yapılmalı, aynı zamanda uzun yıllar bahçe tarımı yapılmaması sebebiyle varsa eğer mevcut toprak hastalıklarının mücadelesi ve önemi üreticilere aktarılmalıdır.

Ülkemizde 2010-2019 yıllarında ki badem üretim miktarımız iç piyasadaki talebe yetebilecek miktardadır. Ancak yıllar itibarıyla üretimde artış görülmesine rağmen ithalatımızdaki artış da dikkat çekicidir. Bu artışta, ithal edilen ürünlerin çerezlik özelliklerinin daha üstün olması en önemli kriterdir. Ayrıca tüketici ve sanayici taleplerinin de dikkate alınmaması ithalat eğrilerinin artışında da rol oynamaktadır. Çeşit tavsiyesinde iklim verilerinin yanı sıra çeşitlerin meyve özellikleri dikkate alınarak hem çerezlik hem de gıda sanayisinin talepleri dikkate alınmalıdır. Talepler doğrultusunda önerilecek çeşitlerin yaygınlaştırılması ile ithalatta düşüşlerin olacağı ve dünya piyasasında talep gören çeşitlerin üretim miktarları arttıkça ülke olarak söz sahibi bir konuma geleceğimiz ümit edilmektedir.

Diğer meyve türlerinde olduğu gibi bademde de sulama ve gübreleme verim ve kalite artışında önemli bir faktördür. Yetiştiricilik sırasında bahçelerde tekniğine uygun sulama ve gübreleme programlarının yaygınlaştırılması, geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki, badem kuru şartlara adapte olabilen bir meyve türü olmasına rağmen program dahilinde yapılan sulama ve gübreleme işlemleri ile daha verimli badem üretimi gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle üreticilere bu konularda gerekli eğitimler verilmeli ve sulanan arazilerde badem yetiştiriciliği yaygınlaştırılmalıdır.

Badem yetiştiriciliğinde tozlanma, böcekler sayesinde gerçekleşmektedir. Bademde en etkili tozlayıcının arı olduğu bilinmektedir. Ülkemizde ağaç başına verimin diğer ülkelere kıyasla düşük olmasının en önemli sebebi çiçeklenme döneminde bahçede yeterince arı kolonisinin bulunmamasıdır. Gerekli eğitim ve yayım çalışmaları ile bu konunun önemi üreticilere aktarılmalı ve arı yetiştiriciliğine önem verilerek yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

Üreticilerimizin badem hastalıkları, zararlıları ile etkin mücadelesinde yeterince bilgiye sahip olmaması/olamaması ve mücadelede yeterince ruhsatlı ilaçların bulunmaması önemli bir sorundur. Bunun yanı sıra yanlış zamanda ve yanlış dozajda ilaçlı mücadelenin yapıldığı yerlerde çevre kirliliği ve ekonomik kayıplar söz konusu olmaktadır. Entegre Mücadele Talimatı'na uygun olarak mücadelenin yapılması, üreticilerin bu konularda bilgilendirilmeleri ile bilinçli üretimin varlığı dolayısıyla da milli ekonomiye katkı mümkün olacaktır.

Resim 2. Badem meyvesi .

Ülkemizde yetiştiriciliği yapılan badem çeşitlerinin çoğunluğunu sert kabuklu bademler oluşturmaktadır. Bademler sert kabuklu meyve şeklinde depolandığından herhangi bir sorun söz konusu değilken, iç badem olarak saklandığında çeşitli zararlılar meyvelerde zararlanmalar söz konusu olmaktadır. Hasattan sonra depolama koşullarının optimum düzeyde tutulması gerekmektedir. Ülkemizde son yıllarda bazı ürünlerde faaliyet gösteren Lisanslı Depoculuğun, badem üretiminin yoğun yapıldığı bölgelerde de kurulması gerekmektedir. Bu sayede sağlıklı ortamlarda bademlerin depolanacağı gibi, fiyatlardaki istikrarın ve piyasadaki pazar dengesinin kurulması sağlanacaktır.

Bademde tüketim alışkanlıklarının artırılması ile üretim daha değerli hale gelecektir. ABD ve İspanya gibi badem üretiminde söz sahibi olan ülkelerdeki tüketim alışkanlıklarına yönelik inovasyon çalışmaları, sistemli bir program çerçevesinde devam etmektedir. Bu ülkelerde gıda sanayinde ham madde kaynağı olan meyve türleri içerisinde badem önemli bir noktada yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki bu programlar iyi analiz edilerek ülkemizde taze (Çağla) ve çerez olarak yoğun olarak tüketilen bademin aynı zamanda gıda sanayisinde de kullanımına yönelik çalışmalara hız verilmeli ve yeni ürünlerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar artırılmalıdır. Yapılacak inovasyon çalışmaları ile üretim potansiyelimiz hem ulusal hem de uluslararası platformlarda önemli bir seviyeye gelebilecektir.

Gıda ürünlerinin pazar etkinliğinin artırılmasında en önemli faktörlerden biri de ambalaj ve paketlemedir. Tüketimde albeniyi artırma ve hijyeni sağlamada gerekli olan paketleme ve ambalajlama çalışmalarında dünya badem pazarına hakim ülkelerde ki uygulamalar dikkate alınmalı ve sanayi sektöründe gerekli düzenlemelere gidilmelidir.

Unutulmamalıdır ki tarımda güçlü bir ülke olmamız için badem gibi katma değeri yüksek ürünlerin üretim ve pazarlamasında öncü olmamız gerekmektedir. Yeni planlamalar ile badem sektörünün katma değerinin artmasıyla hem üreticilere hem de ülkemiz ekonomisine büyük katkı sağlanacaktır. Bu katkı sayesinde bademde söz sahibi ülkeler arasında yer almamız mümkün olabilecektir. Bu sebeple badem sektörüne yön veren bütün paydaşlarının bir araya gelebileceği platformların oluşturulması gerekmektedir. Bu platformlar sayesinde bilgi alışverişlerine olanak sağlanarak elde edilecek bilgi ve önerilerin yaşama geçirilmesine fırsatlar verilmelidir.

Ülkemizin badem üretimde öncü, tüketimde güven veren ve talep göre bir ülke olması dileğiyle...

Resim 3. Bademin kurutulması.

Resim 4. Badem bahçesi.

Resim 5. Badem çiçeği.